

Gazze

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DİRENİŞİN TOPRAĞI

ZAHİDE TUBA KOR

TİMS Tarih

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI, FİLİSTİN'İN KADERİNİ NASIL ŞEKİLLENDİRDİ?

Filistin, İkinci Dünya Savaşı'nın sahası da tarafı da olmadığı halde kaderi doğrudan bu savaşla şekillendirilmiş ender coğrafyalardandır. Avrupa Yahudilerinin Naziler eliyle yaşadığı felaketlerden tutun, İngiltere'nin savaş alanı haline gelip ağır bir yıkıma ve iktisadî krize düşer olması ve dünya hâkimiyetini ABD ile SSCB'ye kaptırmasına kadar çeşitli gelişmeler Filistin'in geleceğini doğrudan etkilemiştir.

Büyük Arap İsyanı'ndan İkinci Dünya Savaşı'na

Filistin mandası, İkinci Dünya Savaşı'na, 1936-1939 Büyük Arap İsyanı'nın¹ bastırılmasıyla Filistinlilerin kolu kanadı kırılmış halde girer. Avrupa'daki krizlere odaklanmak isteyen

* Bu yazı, ilk kez *Derin Tarih* dergisinin İkinci Dünya Savaşı özel sayısında "Hitler'in Holokost'u İsrail'in Kuruluşunu Nasıl Hızlandırdı?" başlığıyla yayınlanmıştır (Mayıs 2018, sf.52-56). Bu kitap için metne eklemeler yapılmıştır.

1 1936-1939 Büyük Arap İsyanı, Filistin-İsrail tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Arap ülkelerinde İngiliz ve Fransız sömürgeciliğine karşı birçok isyan çıkar. Filistin'deki bu isyan, en uzun ve bastırılması en zorlu isyanlardan biridir. İlk İntifada'nın, yani Filistinlilerin topyekûn isyanının patlak verme tarihi literatüre 1987

İngiliz idaresi, Filistin'i ve Ortadoğu'yu sakın tutmak için bir

Aralık olarak geçmiştir. Ancak 1936-1939 İsyanı gerçek manada bir intifada hüviyetine sahiptir.

İsyanı tetikleyen birçok sebep vardır: Filistin halkının (i) Yahudilerin göçleri ve toprak alımlarına, (ii) İngilizlerin sömürgeci politikalarına, (iii) efendilik taslayan Yahudi göçmenlerce aşağılanmaya, (iv) göçlerle birlikte taşınan Avrupalı fikirlerin ve hayat tarzlarının yol açtığı kültürel ve ahlaki erozyona, (v) geleneksel Filistin liderliğine, onların İngilizler ile Siyonistler karşısındaki acziyetine ve halkın sorunlarını çözmekle ilgilenmemesine karşı alttan alta bir tepki ve öfke birikmesi söz konusudur. Şeyh İzzeddin el-Kassam ile arkadaşlarının mücadelesi ve 1935'te isyana hazırlanırken İngilizlerce şehit edilmeleri, bir dönüm noktası ve 1936 isyanına ilham kaynağı olur.

İsyan neden 1936'da patlar? 1929'da ABD'de başlayıp kısa sürede dünyayı saran Büyük Buhran (20. yüzyılın en büyük ekonomik krizidir), Filistin ekonomisini de darboğaza sokar. 1928'de ABD ve Kanada'nın artan Yahudi göçüne karşı koyduğu kota, Hitler'in Alman Yahudilerine uyguladığı baskılarla birleşince, 1930'larda Almanya ve Avrupa'dan Filistin'e göçler bir anda ikiye katlanır. Öyle ki 1931'de 174 bin olan Yahudi nüfus 1936'da 382 bine yükselir; yani sadece beş yıl içinde manda topraklarındaki Yahudi oranı, yüzde 19'dan yüzde 28'e çıkar. Kaynakları sınırlı olan Filistin, böylesine hızlı bir nüfus artışını kaldıracabilecek durumda değildir. 1935'te Yahudilerin elindeki toprak parçası, bütün Filistin topraklarının sadece yüzde 5'i kadardır; ama problem, bu toprakların ekili-dikili alanların yüzde 10'unu teşkil etmesidir.

Siyonist istilanın ve toprak alımının en büyük mağduru köylülerdir. 1930'larda Siyonistlerin hedefi, sadece 'toprakların fethi' değil, bir de 'iş gücünün fethi'dir. Dolayısıyla çalıştıkları topraklardan çıkartılan ve işsiz kalan on binlerce Filistinli çiftçi, şehirlerin varoşlarına göç etmek zorunda kalır; kimi sokaklarda yatar, kimi petrol varilleriyle yapılan evlerde sefaletle sürüklenir.

Tam da bu yüzden isyanın ana aktörleri köylülerdir. (Köylülerin Yahudi göçmenler ve kolonileriyle sürtüşmeleri ve çatışmaları 1890'lardan itibaren başlar.) Kırsalda patlak veren isyan, daha sonra şehirlere yayılır. İsyanı liderlerdir; tabandan yükselen ve Filistin liderliğini peşinden sürükleyen bir hareket söz konusudur. 1936 Nisan'ında genel grev ve protestolarla başlayan isyan, zamanla manda topraklarının her yerine yayılırken grev ve boykot başarılı olur. İngilizlerin Arap devletlerini devreye sokarak genel grevin bitirilmesini sağladıktan sonra bölgeye gönderdiği Peel Araştırma Komisyonu'nun Filistin mandasındaki problemin temel kaynağı olarak İngiliz sömürgeciliğini görmesi ve bunun yerine iki devletli çözüm planını ortaya atması üzerine isyan yeniden patlak verir. İlmîliliğin ve uzlaşmanın

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI, FİLİSTİN'İN KADERİNİ NASIL ŞEKİLLENDİRDİ?

politika değişikliğine gider. Bu minvalde 15 Mayıs 1939'da ilan ettiği –Filistinlilerin “Beyaz Belge”, Yahudilerin “Kara Belge” dediği– Mac Donald Siyaset Belgesi'yle Yahudi devleti planından vazgeçip göçe ve toprak satışına sınırlama getirmeyi ve Filistin'e on yıl içinde tam bağımsızlık vermeyi vaat eder.

Büyük öfkeye kapılan Siyonistler, Yahudi Devleti rüyalarının sonu manasına gelen Beyaz Belge'ye ve İngiliz manda idaresine

işe yaramadığı artık görüldüğünden, Eylül 1937'de süreç silahlı isyana ve halk savaşına evrilir. İngiliz manda yönetiminin kışkalarına, ulaşım ve iletişim ağlarına sabotajlar, askerlerine saldırılar düzenlenir; keza Yahudilere ve yerleşimlerine de. 1938'de bir ara İngilizler ülkede kontrolü kaybeder. Filistinliler kendi hükümetlerini kurar, vergi toplamaya başlar, mahkemelerini kurup yargılama yaparlar.

İsyan boyunca silahlı mücadele yürüten Filistinlilerin sayısı 5.000 ila 15.000 arasında değişir; kararlılıkları ve motivasyonları çok yüksek olmakla birlikte örgütlenme kapasiteleri düşük, askeri eğitimleri yok denecek kadar azdır, direniş araçları da çok basittir; Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma eski tüfekler. Ancak İngiltere, 1938'de bölgeye 20.000 asker yollar; zırhlı birliklerin ve hava gücünün de devreye sokulmasıyla isyan, 1939'da şiddetle bastırılır. Yine 1937'de yürürlüğe giren olağanüstü hal altında askeri mahkemeler kurulur, hızlı ve gelişigüzel yargılamalarla toplamda 112 Filistinli ve 1 Yahudi idam edilir. İngilizler toplu cezalandırma metodunu benimsemiştir. Binlerce Filistinli tutuklanır, para cezalarına çarptırılır, geçim kaynaklarına el konur, direnişçilerin çıktığı veya saklandığı köylerdeki evler havaya uçurulur, köylüler göçe zorlanır. Bazen cezalandırılan köyler veya kişiler tamamen suçsuz çıkar.

İngiltere 1939'da isyanı bastırırken Beyaz Belge'yi yayınlayarak Filistinlileri siyasi yollarla da sakinleştirir. İsyanın sonunda, kesin sayılar açıklanmamakla birlikte 5.000 Filistinli, 500 Yahudi ve 250 İngiliz hayatını kaybeder; 15.000 Filistinli ve 1000 Yahudi de yarananır.

Bu isyan Filistin-İsrail tarihinde kurucu bir isyandır. İsrail'in bağımsızlığına, İngilizlerin bölgeden çekilmek zorunda kalmasına ve Filistinlilerin felakete düşmesine giden yolu açar.

Konuyla ilgili bir konuşmam için bkz. “Filistinlilerin İlk İntifadası 1936-1939 Büyük Arap İsyanı, Filistin-İsrail Meselesini Nasıl Etkiledi?”, Sakarya Üniversitesi ORMER VII. Ortadoğu'da Siyaset ve Toplum Kongresi, 25.10.2024, https://www.instagram.com/reel/DBjKHIBC_aU/

karşı aktif direniş kararı alırlar.² Devletin sadece uluslararası diplomatik çabalarla değil, aynı zamanda askerî kuvvet kullanarak kurulabileceği fikri bu tarihte iyice yerleşir ve silahlı Siyonizm doğru geçiş yapılır. Ancak Avrupa'da patlak veren savaş ve Hitler'in yayılma tehlikesi, Yahudi Ajansı Başkanı David Ben-Gurion'u yeni bir politikaya yöneltir: "Beyaz Belge yokmuş gibi Hitler'e karşı İngilizlerle birlikte savaşacağız, savaş yokmuş gibi de Beyaz Belge'yle mücadele edeceğiz." Bu kararlar İngiltere'ye karşı direnişin dozu düşürülürken, silahlı hesaplaşma Hitler'in mağlubiyetine kadar ertelenir.

İkinci Dünya Savaşı'nda Filistinlilerin durumunu belirleyen temel etken, İngilizlerin –isyancıların Yahudi göçünün durdurulması talebine 'teröre ve şiddete boyun eğmeme' adı altında olumlu karşılık vermeyip– kolektif cezalandırma ve karşı-terör usulleriyle zar zor bastırılabilirdiği Büyük Arap İsyanı'nın acı sonuçlarıdır: Bu süreçte muazzam bir iktisadî, siyasî ve içtimâî yıkım yaşanır. Filistinlileri sindirmek ve direnenleri cezalandırmak gayesiyle 5.000'den fazla ev yıkılır. (Mesela havalimanına saldırı düzenlenmesi üzerine civardaki bütün evler yıkılır. Dahası, bir evin içinde silah değil, sadece üç mermi veyahut büyük bıçak bulunması bile o evin havaya uçurulması için geçerli bir sebep sayılır.) Filistinlilerin zaten zayıf olan savaşma ve savunma kapasitesine ağır darbe indirilir. Eli silah tutabilecek yaştaki yetişkin

2 Siyonistler, belgenin ilan edileceği yayın kuruluşunun hatlarını kesip stüdyoyu bombalar. Genel grev ilan ederler, büyük gösterilere başlarlar. Kanlarının son damlasına kadar bu belgeyle savaşma yemini ettikten birkaç gün sonra İngilizlere ve Filistinlilere karşı sabotaj ve terör kampanyasına başlarlar. Göç bakanlığı binasını ateşe verirler. Hayfa ve Tel Aviv'deki hükümet binalarını basarlar. Kudüs'te bir sinemayı havaya uçururlar, Filistinlilerin dükkânlarını yağmalarlar. Hayfa, Yafa ve Kudüs'te sadece Temmuz 1939'da 100 Filistinliyi öldürürler. Hatta Hayfa'daki karpuz pazarına konan bomba sonucu 53 Arap, hayvanlarıyla birlikte parçalanarak ölür.

erkek nüfusun yüzde 10'undan fazlası öldürülür, sürülür veya hapsedilir. Siyasî liderlerin de tamamına yakını bundan nasibini alır. Manda döneminde Filistinlilerin sağlam siyasî kurumları zaten yoktur; isyan sırasında Yüksek İslam Konseyi feshedilirken Arap Yüksek Komitesi de yasadışı ilan edilir. Filistin siyasetine yıllardır büyük zarar veren iç bölünmüşlük ve rekabet, isyan sırasında sonlanmadığı gibi, isyanın ertesinde daha da derinleşir. İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere yeniden isyan çıkmasını diye Filistinlileri sıkı kontrol altında tutmayı sürdürür. Bu isyan, 1948 Arap-İsrail Savaşı'nın sonuçlarını da öncesinde altı ay süren Arap ve Yahudi toplumları arasındaki iç çatışmaların gidişatını da şekillendirecektir. Nitekim başsız, lidersiz ve silahsız kalan Filistinliler, bir daha kendi kaderlerini tayin edemez hale gelir; İsrail ve birbiriyle rekabet eden zayıf Arap devletleri arasında sıkışarak bir fail/özne olmaktan çıkarlar.

Yahudiler ise, tam aksine, üç yıllık isyan ve boykottan iktisadî açıdan güçlenerek³ çıkarlar ve kendi kendilerine yetebilir hale gelirler ki bu, egemen bir devlet kurabilmek için elzemdir. İsyân sırasında Yahudi yerleşim inşası hızlanır; ellerindeki topraklar emrivakilerle genişlerken 55 yeni yerleşim kurulur. Asıl önemli olan, Yahudi silahlı örgütlerinin nicelik ve nitelik bakımından gelişmesidir. Zira İngilizler, bir yandan Yahudileri polis gücüne katarken, diğer yandan gizli yeraltı örgütlerinden gönüllüleri Filistinlilere karşı kullanmak üzere el altından silahlandırıp ye-

3 Filistin'in en önemli limanı Yafa'da genel grev devam ederken İngilizler birkaç kilometre ötedeki Tel Aviv'de sadece Yahudilerin çalışabileceği yeni bir liman inşa ederek hem grevi kırarlar hem Yahudilerin iktisadî gücünü artırırılar hem de Yafa'yı ilelebet etkisizleştirir ve Filistinli liman çalışanlarını işsiz bırakırlar. Bu süreçte 'işgücünün fethi' kampanyaları artar; David Ben-Gurion, Yahudi işverenin Filistinlileri işçi olarak çalıştırmasını "iktisadî antisemitizm" olarak niteler.

tiştirirler. Bu noktada “Judea’nın Lawrence’i” olarak nam salan, Siyonist davaya gönülden destek veren İskoç subay Charles Orde Wignate’e değinmek gerekir. Zira Wingate, gizli gizli Yahudilere isyanları bastırma ve etkili savaş taktiklerini ve yine yerel Filistinli nüfusa karşı misilleme ve cezalandırma metotlarını öğretir; onların Filistinlilere karşı operasyonlarına da bizzat komuta eder. Öyle ki İsrail kurulduktan sonra orduda ve savunma bakanlığında görev yapmış Moşe Dayan gibi bazı kişiler, bu İskoç subayın rahle-i tedrisinden geçmiş militanlardır. İlk Arap isyanı akabinde 1920’de Yahudileri ve yerleşimlerini korumak maksadıyla kurulan yeraltı teşkilatı Hagana, gerek 1936-1939 isyanında gerekse İkinci Dünya Savaşı’nda İngilizlerden aldığı askerî destekle muazzam bir savaş tecrübesi kazanır ve 1948’de Yahudi Ajansı’nın askerî kanadı olarak İsrail ordusuna dönüşür. Yine bu isyan, Revizyonist Siyonizm akımının militer kanadı Irgun ve daha sonra ondan kopan Stern çetelerinin gelişip güçlenmesini sağlayacaktır. Ayrıca İngilizlerin manda döneminde aldıkları idarî kararlar ve yaptıkları kanunlar, özellikle de isyan sırasında çıkarttıkları ve Siyonistlerin “Nazi düzenlemeleri” diyerek tepki gösterdiği olağanüstü hal kanunları, İsrail’in bağımsızlıktan sonra Filistinlilere karşı uyguladığı ayrımcı ve baskıcı politikaların hukukî temelini oluşturacaktır.

İkinci Dünya Savaşı’nda Yahudilerin Benimsediği Politikalar ve Taktikler

Avrupa Yahudilerinin yaşadığı trajedi sonucunda, savaş yıllarında devlet olma tutkusu derinleşmiş çok daha katı bir Siyonizm türü ortaya çıkar. Yine de bu devlete nasıl ulaşılabileceği konusunda kendi içlerinde ideolojik ve taktiksel ihtilaflarla boğuşmaya devam ederler. Siyonistlerin en üst icra organı Yahudi Ajansı ve Başkanı David Ben-Gurion’un benimsediği politikalar ve tak-

tikler, Siyonistleri hedeflerine ulaştırmada önemli bir rol ifa eder. Ben-Gurion, savaş yıllarını bir yandan Hitler'e karşı Yahudileri seferber ederek, diğer yandan Filistin'deki genç Yahudileri İngiliz manda yönetimine ve yerel halka karşı gelecekteki kaçınılmaz silahlı mücadeleye hazırlayarak geçirir; öte yandan bir Yahudi devletinin aciliyeti hususunda özellikle Amerikalı Siyonistleri ve sempatzanlarını ikna etmeye çalışır.

Yahudi Ajansı, Hitler'in başı çektiği Mihver eksenine karşı Müttefiklerin davasını desteklemek için -ve ileride ödüllendirilmek ümidiyle- binlerce Yahudi gönüllünün İngiliz kuvvetlerine katılmasını sağlar. Yine Yahudi bilim ve tıp merkezileri İngiliz birliklerinin erişimine açılırken 140 bin Yahudi, doğrudan veya dolaylı olarak savaş hizmetine girer. İngiltere Başbakanı Churchill'in de desteğiyle savaşın sonuna doğru İngiliz ordusu içinde bir Yahudi Tugayı kurulur ve bu tugayın İtalyanlarla çarpışması sağlanır. Savaş sona erdiğinde tugay, Avrupa'daki Yahudi mültecileri kurtarıp Filistin'e göndermeye çalışacaktır. Ayrıca Avrupa'nın dört bir yanındaki Nazileri öldürmek için bir suikast birliği kurulacaktır.

1930'larda Büyük Arap İsyanı sırasında başlayan ve 1940'larda ivme kazanan yasadışı istihbarat faaliyetleri de dikkat çekicidir. Arapça bilen ve Arap gibi davranan Siyonist casuslar -bunlara müsta'ribin de denir- Filistin köylerini tek tek gezerek her birinin beşerî, fizikî, topografik ve ziraî bütün özelliklerini, köylerin krokilerini ve Filistinli köylülerin siyasî temayüllerini (hangi ailelerin şehit ve yaralı olduğu, yani direnişe katıldığını) araştırıp detaylı envanterlerini çıkarırlar. Böylelikle 1948'de devreye sokacakları işgal ve sistematik etnik temizlik politikasının planlarını daha İkinci Dünya Savaşı yıllarında tüm ayrıntılarıyla hazırlayarak uygun fırsatı kollamaya başlarlar. Bu faaliyetler,

ileride -varlığı uzun yıllar gizli tutulan- İsrail iç istihbarat servisi Şin-Bet'in de nüvesini oluşturacaktır.

Savaşla birlikte Ben-Gurion, geleceğin süper gücü olacak ABD'deki Siyonistlerin kalplerini kazanmayı, bunlar üzerinden Amerikan siyasetinden ve kamuoyundan destek devşirmeyi önceler. Bu noktada Mayıs 1942'de New York'ta Biltmore Otel'i'nde toplanan olağanüstü Siyonist Kongre son derece kritiktir. Kongrede savaşın ardından bütün Filistin topraklarında bir Yahudi milletler topluluğu kurulması kararı alınır ki bu bir ilktir. Daha evvel ABD'de Siyonist davaya duyulan pasif sempati, 1942 sonbaharında dünya kamuoyuna mâl olan Holokost haberleriyle birlikte aktif siyasî desteğe dönüşür. Bundan sonra ABD uluslararası Siyonist faaliyetlerin merkezi haline gelir.

Yahudi Ajansı, İngilizlerin 1939 tarihli Beyaz Belge'yle Yahudi göçüne getirdiği sınırlamaya karşı var gücüyle mücadelesini sürdürür. Savaş sırasında yaklaşık 50 bin kaçak Yahudi'yi yasadışı yollardan Filistin topraklarına sokar. Manda idaresinin müdahalesi yüzünden Filistin'e ulaşamayanlar ise İngiliz aleyhtarı uluslararası propagandanın bir malzemesi olarak kullanılır.⁴

Ben-Gurion, Nazilerin Yahudi sorununa “Nihai Çözüm”⁵ politikası çerçevesinde yürüttüğü Holokost'u Siyonizm davası

4 Siyonistler, İngilizlerin Yahudi göçünü sınırlama kararıyla mücadele etseler de göçmek isteyen her Yahudi'ye Filistin'in kapılarını açmazlar; bedensel yapısına (güçlü, kaslı olsun isterler) ve ideolojisine bakarak 'doğru Yahudileri' seçmeye çalışırlar. Hedefleri, Avrupa Yahudilerini ölümden kurtarmak değil, kendi işlerine yarayacak Yahudileri Filistin mandasına getirmektir.

5 Avrupada yüzyıllardır var olan Yahudi meselesine bir çözüm olarak 19. yüzyıldan itibaren üç ayrı politika devreye sokulur: (i) Yahudiliğin özel alanda (evde ve sinagogda) yaşanmasını, sokakta herkes gibi olunmasını teşvik eden asimilasyon politikası; (ii) 'vaat edilmiş topraklar'a geri dönüşü ve devletleşmeyi öngören Siyonizm; (iii) Almanlara karşı küresel komplo

için muazzam bir fırsat olarak görür. Zira daha evvel barış şartları

içinde olduğu varsayılan Avrupa Yahudilerinden kurtulmak amacıyla Hitler'in ortaya attığı “Nihai Çözüm”.

Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nda başarılı sonuçlar almışken, müttefikleri Bulgaristan'ın düşmesi üzerine ateşkes istemek ve 1919 Versay Barış Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalması, “Nihai Çözüm”e giden yolda bir dönüm noktasıdır. Versay'ın maddeleri Almanlar açısından çok ağırdır. Savaş tazminatı ülkenin belini öyle bir bükerek ki kısa sürede hiperenflasyonla ekonomi çöker. 1 Alman markı 1922 başında 160 dolarken yıl sonunda 4,2 trilyon dolara fırlar. Alman parası adeta pul olur. İnsanlar ekmek almaya bile bir el arabası dolusu parayla gitmek zorunda kalırlar. İşte böyle bir ortamda iktidara gelen Hitler, bu yaşananların müsebbibi olarak, uluslararası bağlantıları olan ‘içlerindeki öteki’ Yahudileri gösterir. Yahudi sorununa “Nihai Çözüm” politikası, 1930’larda tehdit ve baskıyla Yahudilerin hayat alanını daraltma, dışlama, mallarına el koyma, göçe teşvik veya sınır dışı etmeyi içerir. Bu süreçte Almanya'daki Yahudilerin yarısı ülkeyi terk eder. 1930’ların sonunda Hitler Doğu Avrupa ülkelerini işgale başlayınca buralarda yaşayan milyonlarca Yahudi Almanya'nın kontrolüne girer. Önce bu Yahudiler, dışarıdan tecrit edilen gettolara doldurulur ve buralarda açlıktan ve hastalıktan ölmeleri beklenir ki yüz binlercesi bu şekilde hayatını kaybeder. Toplama kamplarında sistematik öldürme ise 1941 yılı sonunda Almanya'nın SSCB'yi işgali ve ABD'nin de savaşa girmesi üzerine başlatılır.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarını Almanlara karşı dünya çapında bir Yahudi komplosunun ürünü sayan Hitler, Avrasya'yı ele geçirip bir dünya imparatorluğu kurmasının önündeki engelin Avrupa Yahudileri olduğunu düşünür. Hitler'e göre Yahudiler, komünist düşmanların elindeki vazgeçilmez araçlar ve Alman ordusuna yönelik ölümcül birer tehdittir. Çünkü SSCB'yi işgal sürecinde milyonlarca Doğu Avrupa Yahudi'si Moskova'ya destek için Alman ordusunun arkasından komplolara girişebilir. Ayrıca üstün Alman ırkı yaratma peşindeki Hitler, sadece aşağı ırk olarak gördüğü Yahudileri değil, yaşlı ve engelli Almanları, Çingeneleri vs. de öldürtür. Almanların kendi içinde de ‘kusurlu’ bireyler dünyaya getirme ihtimali olanlar kısırlaştırılır.

Kısaca Yahudilere yönelik soykırım, hem saf ve üstün Alman ırkı yaratma projesinin hem de İkinci Dünya Savaşı'nda SSCB'yi işgalin bir sonucu olup –Avrupa'daki gelişmelerden habersiz olan ve olayların sonuçlarına bakıp sebep üretme kolaylığına düşen– kimilerinin iddia ettiği gibi İsrail devletinin kuruluşunu kolaylaştırmak üzere planlanmış bir politika değildir.

Ayrıntılı bilgi için *Derin Tarih* dergisinin İkinci Dünya Savaşı özel sayısında yayınlanan şu yazıları okuyabilirsiniz: Richard Overy, “Holokost